

NR 4 | 2019

AKTUELLT MAGASIN OM BIBLIOTEKSFRÅGOR
FRÅN KULTUR I VÄST

noll27

TEMA

Stad och land

Synligt landsbygdsbibliotek

Vinna eller försvinna

Profilen: Marit Kapla

Innehåll nr 4 2019

- 3 Stad och land**
Göran Greider om konflikten mellan stad och land
- 4 Synligt landsbygdslbibliotek**
Inventering av lokalsamhället gjorde biblioteket synligt
- 7 Bibliotek i glesbygd**
Ny studie om folkbibliotekens förutsättningar i glesbygd
- 10 Lyhörd landsbygdslbibliotekarie**
Sveriges första landsbygdslbibliotekarie finns i Vingåker
- 12 Mobilt bibliotek kommer nära besökaren**
Ombyggd husbil ersätter bokbuss i glesbygd
- 16 Vinna eller försvinna**
Projektet Kreativa Rum lyfter lokala filialbibliotek
- 20 Det utmaningsdrivna biblioteket**
Ny rapport om bibliotekens betydelse i lokalsamhället
- 22 Enkät**
Fyra lokalbibliotek om sin roll
- 24 Brist på bibliotekarier drabbar landsbygden**
Fackförbundet DIK om behovet av utbildningsplatser
- 26 Landsbygdens identitet förändras**
Josefina Sysner om synen på landsbygd
- 28 Färre och större kommuner i Norge**
Ny reform ska utjämna skillnad mellan stad och land
- 30 Profil – Marit Kapla**
En kärlekshistoria om livet på landet
- 35 Om jag hade ett bibliotek**
Umeåpoeten Andra Anna om lillebrorskomplex

noll27

Biblioteksmagasin noll27 ges ut av Kultur i Väst som är en förvaltning inom Västra Götalandsregionen. Noll27 ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor. Namnet noll27 har en länk till klassifikationssystemet Dewey där koden 0.27 är koden för allmänna bibliotek, arkiv och informationscentrum.

KONTAKT

Noll27

Kultur i Väst

405 44 Göteborg

Tel växel: 031-333 51 00

redaktionen@noll27.se

noll27.se

ANSVARIG UTGIVARE

Helén Andersson

REDAKTÖRER

Helén Andersson

Anneli Abrahamsson

REDAKTIONSRÅD

Biblioteksgruppen, Kultur i Väst

Karin Lundmark och Eva Pettersson

ART DIRECTOR/GRAFISK FORM

Sofia Brolin

OMSLAGSFOTO

Marit Kapla

Fotograf: Anneli Abrahamsson

TRYCK

Cela Grafiska

Issn-Nummer 2002-4649

PRENUMERATION

Vill du prenumerera på noll27?

Skicka ett mejl med din adress

till: prenumeration@noll27.se

Det är givetvis kostnadsfritt.

Vill du adressändra din befintliga

prenumeration mejlar du till

samma adress.

Stad och land

De bortglömdas revolt – så har den ibland kallats, den ilska som runtom i västvärlden flamar upp på landet mot staden. Ett bensinuppror i Sverige kan plötsligt samla hundratusentals anhängare på Facebook. I Frankrike vällde under flera månaders tid upprörda landsbygdsbor in i Paris för att demonstrera mot en urban centralmakt som glömt att det finns en värld av småstäder och glesbygd med helt andra livsvillkor. Delar av en sargad amerikansk arbetarklass, som konstaterat att det Demokratiska partiet länge haft lättare att liera sig med de välbeställda, la 2016 sina röster på den presidentkandidat som starkast uttryckte sitt missnöje mot Washingtoneliten.

Den högerpopulism som hemsökt land efter land är oftast lätt att avläsa i själva terrängen: Ju längre bort från centralorten desto större är anslutningen till missnöjespartierna på högerkanten. I centrala Falun möter jag sällan någon som säger sig rösta ”svenskt”. Men i byarna utanför tilltar sådana möten i proportion till det växande avståndet.

Jag minns en eftermiddag på verandan i Dala-Floda när en mycket ung tjej hälsade på min dotter. Vi satt där och pratade om vad som hänt i bygden och all service som lagts ner på senare år och alla jobb som försvunnit. Plötsligt utbrast hon: Allt bara dör! Jag ryckte till. Hon var ju bara i dryga tjugooårsåldern – och så kom plötsligt, ur en annars glad människa, ett slags bottenlös pessimism beträffande livet på landsbygden.

Jag sörjer djupt att konflikten stad - land har fått en ökad betydelse. Men jag tror inte att det handlar om några skilda kulturer. Jag tror att här döljer sig helt enkelt bara det gamla vanliga klassamhället. Normen i svensk politik är i realiteten sedan länge den högre tjänstemannen.

Det är han, för det är oftast en han, och han är oftast bosatt i en storstad eller i en centralort i en region, som tjänat mest på skattesänkningar eller förändringar av pensionssystemet. Han är inte lika beroende av bilen, eller ens kollektivtrafiken, som landsbygdsbon. I motsats till folk på gles- eller landsbygden har han vanligtvis nära till bank, polis, apotek, sjukhus, bibliotek och kanske gläds han till och med åt de enorma investeringar som ska göras i höghastighetståg. Då kan han till och med få känna sig klimatvänlig när han ska resa långt, trots att hans ekologiska fotavtryck är mycket större än landsbygdsbons. Och han känner sig hemma i de bilder av Sverige som produceras på de stora riksbevakande redaktioner som alltid är belägna i storstäderna. Att svensk lokalpress samtidigt i allt mindre utsträckning ens orkar ut på landsbygden vet han inte ens om. Han är nöjd på sin solsida. Och han kan inte förstå att så många andra i landet är missnöjda.

Den kväll då jag skrev detta nåddes jag av två budskap som skakade om mig: Jag jublade åt att Marit Kapla

fick årets skönlitterära Augustpris för sin underbara bok om, eller snarare av, den lilla värmländska byn Osebol. Samtidigt stannade hjärtat till när jag samma kväll hörde att ännu en lokal-tidning ska läggas ner, Östra Småland. Jag läste en fantastisk men sorglig text av Håkan Juholt, som en gång arbetat där. Han skrev: ”Det är inte en tidning som läggs ned. Det är ett samhälle som dör.” Och, fogar jag till: ett missnöje som föds.

Den dag kommer då landsbygdens värde uppenbaras. Kanske sker det först vid slutkrisen för denna storstadsbaserade civilisation. Det är då vi alla ska minnas det som så många glömt:

*Nära städer dör stjärnor.
Där slocknar universum
och allt i himlen ligger öde.
Medan byvägarna,
de minsta, leder in i galaxens
myllrande centrum.*

Göran Greider

Författare, poet, debattör, journalist och chefredaktör för dagstidningen Dala-Demokraten.

FOTO: SOFIA RUNARSDOTTER

SYNLIGT LANDSBYGDS- BIBLIOTEK

Genom att under tre månader invertera lokalsamhället har biblioteket i småländska Aneby utvecklat sin verksamhet och gjort den mer synlig för befolkningen på landsbygden.

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

När kommunen återigen varslade om besparingar i budgeten, bestämde sig biblioteket för att hitta nya utvecklings- och verksamhetsvägar. Sanna Godenäs, tf bibliotekschef i Aneby och projektledare för projektet Biblioteket som nav i lokalsamhället, hade länge velat jobba med UX som arbetsmetod. Nu var tillfället det rätta att kartlägga och hitta bättre samverkan med lokalsamhället.

– I stället för kostsamma enkäter är UX en effektiv metod för att ta reda på vad användarna vill ha av oss. Det är ju bara att fråga. Det är inte svårare än så, säger Sanna Godenäs.

Glesbygd

Fyra mil från Jönköping, mitt emellan Tranås och Eksjö på småländska höglandet, ligger Aneby. Centralorten Aneby är en stad, men kallas i folkmun för byn, och till skillnad från många andra småorter har Aneby stor inflyttning av barnfamiljer, nyanlända och arbetspendlare. De flesta flyttar till centralorten, men en del väljer att bosätta sig på landsbygden eller i någon av kommunens sju mindre byar. Gemensamt för landsbygdsbefolkningen är att många föredrar

Vad är UX?

UX är en förkortning av User Experience och är en metod för att undersöka användarupplevelser.

att åka till en av de större orterna för att uträtta ärenden eller för att besöka ett bibliotek.

– Vi började fundera på hur vi skulle få dem hit till Aneby istället, och vi ville börja med en kartläggning av hur kommunen ser ut, säger Sanna Godenäs och menar att samverkan är ett sätt att komma framåt när pengarna tryter.

– Vi ville försöka fånga vad lokalbefolkningen kan och vill, och utifrån det sedan utveckla bibliotekets verksamhet.

Intervjuer

Med utgångspunkt i antagna styrdokument, och efter att ha kartlagt och inverterat kommunens föreningar, serviceboenden, skolor, kyrkor och idrottsanläggningar, mejlade Sanna Godenäs till utvalda kontaktpersoner och frågade om hon fick komma och prata om deras åsikter om Aneby och om biblioteket. Av drygt hundra skickade mejl fick hon tre svar.

– En återvändsgränd, konstaterar hon och berättar att nästa steg blev att möta användarna ansikte mot ansikte.

Hon beväpnade sig med block och penna och gav sig helt enkelt ut till kommunens större arbetsgivare, företag och kommunala verksamheter, och hon gick ut i staden och pratade med folk hon stötte på.

– Alla tyckte det var kul att någon från kommunen ville höra deras åsikter och svarade villigt på mina öppna frågor, och jag fick hundra procent svar, säger hon.

Nästa steg blev att ta bilen och åka runt på landsbygden där hon både stannade vid centrala mötesplatser och pro-

– Det har varit värdefullt att kunna avsätta tid till kartläggning och intervjuer i projektform. Ibland behöver man en spark för att komma igång. Nu rullar det på i ordinarie verksamhet.

SANNA GODENÄS
Tf bibliotekschef i Aneby och projektledare för Biblioteket som nav i lokalsamhället

FAKTA

Med stöd av Region Jönköpings län och Regionbiblioteket, pågick projektet Biblioteket som nav i lokalsamhället under tiden april – juni 2019.

menerade omkring och gjorde spontana intervjuer.

– Mötena på landsbygden gav faktiskt en aha-upplevelse när jag insåg att alla dessa aktiva personer som bor utanför centralorten mer än gärna ser vår verksamhet där, att vi kan samarbeta med dem och samarrangera med föreningar på landsbygden.

Litteratur

Sanna Godenäs förstod ganska snabbt betydelsen av lokala bokställ på naturliga samlingsplatser som till exempel kyrkor, ridskolor och bygdegårdar. Ett antal titlar som byts ut med jämna mellanrum och där lånen inte behöver registreras.

– Jag tror jättemycket på depositionsverksamheten. Det är enkelt och vi når otroligt många människor samtidigt som vi får en naturlig kontakt med föreningar och kan spinna vidare med annan verksamhet.

Något som förvånade henne var att det är få på landsbygden som känner till vad biblioteket har att erbjuda utöver utlån av litteratur, och att bibliotekets digitala kanaler är okända för de flesta.

– Det förvånade mig faktiskt att ingen på landsbygden, som har flera mil till biblioteket, vet detta. Insikten om att bibliotekets marknadsföring inte når ut är tydlig, och det är något av det första vi tar tag i genom personliga brev och med affischering på landsbygdens samlingsplatser.

Ett annat direkt resultat av intervjuerna är insikten om hur pressade många förskolepedagoger är. Till och med så

pressade att en del aldrig besöker biblioteket. Denna insikt resulterade i ett erbjudande om ett paket till förskolor, barn och föräldrar, ett förskolepaket som redan fått stor effekt.

– För att få hit dem måste vi samverka och i paketet ingår färdiga kapprumsbibliotek och färdiga bokpåsar som till exempel en förälder bara kan hämta på väg hem från jobbet. Vi erbjuder också sagostunder ute på förskolorna. Det är ju lättare att transportera en sagoberättare från biblioteket till förskolan, än att ta 25 ungar hit, ler Sanna Godenäs.

Tidslinje

Parallellt med intervjuerna gjordes observationer i biblioteksrummet i Aneby, det sattes upp en önskeväg och det fördes statistik över vilken slags frågor besökarna hade. En sammanställning av detta, och av de 45 intervjuer Sanna Godenäs gjort, visar en mängd utvecklingsområde i allt från enkla saker som vattenmuggar på toaletten och tydligare skyltning i biblioteksrummet, till önskemål om en bokbuss.

Av alla svar gjordes en tidslinje som nu sitter på väggen i ett av bibliotekets personalutrymme, fyra enkla pappersark fyllda med post-it-lappar och anteckningar om åtgärder. Tidslinjen sträcker sig från nu och tre år framåt, och vid varje post-it-lapp står vad som krävs för resurser i form av personal, budget och tid för att förverkliga.

– Varje lapp innehåller faktiska förslag på åtgärder och vi kan enkelt kryssa över något när det är gjort. En skön känsla, skrattar Sanna Godenäs. ■

SVÅRT ATT UPPFYLLA KRAV för bibliotek i glesbygd

På uppdrag av Statens kulturråd och som en del av satsningen Stärkta bibliotek har Joacim Hansson, professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet, genomfört en studie av de svenska folkbibliotekens förutsättningar i glesbygden. Studien pekar bland annat på ett behov av ökat långsiktigt statligt stöd.

TEXT: HELÉN ANDERSSON
BILD: LOTTA H LÖTHGREN

Mitt i den aktuella politiska debatten om en växande klyfta mellan stad och landsbygd, kommer rapporten Folkbibliotek i glesbygd. Problembilden i den allmänna diskussionen har inte bara med biblioteken att göra, men Joacim Hansson vill i sin studie belysa ett perspektiv där de som jobbar på bibliotek i glesbygden berättar om bibliotekets villkor och om sin vardag. Ett underifrånperspektiv han menar vi sällan möter i den allmänna stad- och landdiskussionen.

– Mina slutsatser är i sammanhanget inte några direkta nyheter, men studien

ger en ganska omfattande vittnesbörd av konsekvenser av nedläggningar av offentlig verksamhet på landsbygden, och av en allt djupare klyfta.

Ojämn kamp

Utgångspunkten för rapporten var att analysera förutsättningar och kartlägga villkoren för hur glesbygdskommunernas bibliotek uppfyller bibliotekslagens krav. Joacim Hansson menar att det blir ett problem för glesbygdsbiblioteken att bibliotekslagen varken anger hur, eller i vilken omfattning, verksamheten ska ske. Vilket i sin tur kan resultera i att det uppstår en konflikt mellan det kommunala självstyret och bibliotekens förmåga att leva upp till bibliotekslagen.

– Biblioteken i de mindre kommunerna hamnar ofta i kläm för att det finns andra förvaltningar med andra typer av anspråk som prioriteras, säger han och menar att biblioteken i dessa kommuner behöver en annan typ av synlighet. Det kan vara genom bibliotekets placering i den kommunala organisationen, det kan vara genom lokal samverkan eller det kan vara genom värdet av statliga projektmedel.

– Om det plötsligt dimper ner ett antal 100 000 kronor till folkbiblioteket på den lilla orten så märks det, säger Joacim Hansson.

Stimulans

Joacim Hansson är noga med att påpeka att rapporten inte på något sätt ska utvärdera effekten av Kulturrådets satsning Stärkta bibliotek, men att han i studien kan konstatera att projektpengar spelar en oerhört stor roll för bibliotek i glesbygd. Han ser värdet av att staten går in och ger pengar till den verksamhet biblioteket själv har bestämt.

– Och det är ju det fina i kråksången med den här modellen att den visar hur man skulle kunna utforma ett långsiktigt statligt stöd till biblioteken på ett sätt som tillåter biblioteken att bevara sin lokala särart.

För de mindre kommunerna tror Joacim Hansson att det kommer att bli nödvändigt med en sådan modell, oavsett var man står i förhållande till det kommunala självstyret, oavsett vad man tycker om projekt. Och i rapporten framgår att för mindre bibliotek är det ofta projektformen

som möjliggör och utvecklar verksamheten och skapar långsiktighet.

– Det handlar om att stimulera, inte om att styra, säger Joacim Hansson.

Gemensamt för glesbygdsbiblioteken i studien är att arbetet beskrivs som utpräglat socialt och

i hög grad bygger på upparbetad närhet mellan bibliotekarie och användare av biblioteket. Detta, tror Joacim Hansson, kan vara en anledning till en generell oro över mer statlig styrning.

– Man är rädd att lokalanpassningen ska minska, samtidigt som man ser att det är svårt att klara de krav som ställs utan tydligare samordning, som till exempel den nationella digitala satsningen.

Lokal förankring

Den kanske mest slående slutsatsen i rapporten handlar om glesbygdsbibliotekens sociala situation. I takt med att det offentliga samhället dragit sig tillbaka från samhällena, har biblioteken tvingats till nya arbetsuppgifter som tar både energi och resurser från den verksamhet de enligt bibliotekslagen ska ägna sig åt.

– En vanlig beskrivning i intervju materialet är att ”vi är samhällets sista utpost”. Det är det mest allvarliga för det bestämmer möjligheten och förutsättningen för de som arbetar på biblioteket, säger Joacim Hansson.

Med tanke på bibliotekets lokala samhällsroll i mindre kommuner, kan det vara en vinst att det på många av biblioteken arbetar en stark kår av biblioteksassistenter med tydlig lokal förankring. Samtidigt berättar glesbygdsbiblioteken i studien om svårigheten att hitta personal med biblioteks- och informationsvetenskaplig kompetens. Ett problem som Joacim Hansson delvis tillskriver bibliotekslagen som saknar indikation på vem som ska göra jobbet. Han menar att det inte handlar om att det är svårt att få personal, utan om att hitta de med rätt kompetens.

– Det kan finnas skäl att inte bara ha biblioteks- och informationsvetenskapligt utbildade bibliotekarier. Men det finns definitivt skäl att ha dem, för det finns en legitimitet och en auktoritetsfråga som hänger samman med vem som leder biblioteket.

– Jag hoppas att rapporten Folkbibliotek i glesbygd ska komma att ligga till grund för diskussioner om bibliotekets ställning i små samhällen.

JOACIM HANSSON

Professor i biblioteks- och informationsvetenskap, Linnéuniversitetet

Pragmatisk hållning

Bibliotekslagen säger att det svenska bibliotekssystemet ska ses som ett. Men Joacim Hansson menar att vi har ett splittat biblioteksväsen i Sverige, och att ju längre bort från den centrala sektorn biblioteket befinner sig, desto tydligare blir klyftan i relationen mellan statligt och kommunalt.

– Det är en besvärlig klyfta när det gäller att binda ihop bibliotekssektorns olika delar och skapa det lagen säger ska vara ett bibliotekssystem. Vilket i sin tur ger stöd för

att det inte längre är rimligt att till varje pris hävda det kommunala självstyret i förhållande till bibliotekens verksamhet. För ju hårdare det upprätthålls, desto svårare blir det för biblioteken att genomföra en fullvärdig verksamhet och att uppfylla bibliotekslagen.

Villkoren ser förstås olika ut på glesbygdsbiblioteken, men Joacim Hansson kan ändå se ett avslappnat och mer realistiskt förhållningssätt

till den centrala diskussionen om bibliotekets roll i samhället som trummas ut genom centrala biblioteksinstanser.

– Jag tänker framförallt på hur man förhåller sig till den digitala utvecklingen där man tänker praktiskt och tänker att det är väl bra, men just nu har vi inte resurser, och så länge e-boksfrågan inte är löst lägger vi ingen energi på det. Ett perspektiv som sällan framkommer i den nationella diskussionen, men ett avslappnat förhållningssätt jag tycker är både klokt och skönt att se. ■

– När mindre kommuners ekonomi krymper blir ett starkt och långsiktigt statligt stöd i linje med Stärkta bibliotek en förutsättning för att bibliotek i glesbygd ska kunna uppfylla sin funktion som arenor för läsning, digital delaktighet och möten mellan människor.

FAKTA

I sin studie har Joacim Hansson intervjuat ett femtiotal bibliotekarier och biblioteksassistenter i drygt 30 kommuner i främst norra delen av Sverige, och fokus har varit på folkbiblioteksrelevanta teman i bibliotekslagen.

Kulturrådet genomför på regeringens uppdrag en satsning 2018–2020 för att stärka folkbiblioteken i Sverige. 225 miljoner om året ska fördelas till Sveriges kommuner och syftet är att öka utbudet och tillgängligheten till biblioteksverksamhet.

Lyhörd landsbygds- bibliotekarie

Sedan drygt ett år tillbaka finns Sveriges första bibliotekarie med funktionen landsbygdsbibliotekarie i Vingåker. Tanken är att hon ska underlätta för samverkan och sprida kunskap om de tjänster biblioteket erbjuder.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

BILD: HELEN ANDERSSON

– Under året har vi bland annat hjälpt till att arrangera berättarkvällar och kurser om att hantera en mobiltelefon. För även om syftet med funktionen landsbygdsbibliotekarie är att minska den digitala klyftan, är det viktigt att vi lyssnar på vad medborgarna vill ha, och inte bara servera något vi har bestämt.

MALIN AHLGREN ENGHARDT
Landsbygdsbibliotekarie i Vingåker

Regnet öser ner när jag kliver av tåget på en ödlig perrong i Vingåker. Staden ligger lika ödlig när jag letar mig fram till biblioteket där tre äldre män nyfiket tittar upp när jag kliver in och skakar av mig regnet. Men det är inte dessa tre män som landsbygdsbibliotekarien i första hand vänder sig till.

– Jag försöker nå de personer i kommunen som biblioteket annars inte når, och jag försöker framförallt involvera de som inte bor i centralorten Vingåker, säger Malin Ahlgren Enghardt, landsbygdsbibliotekarie i Vingåker och får medhåll av bibliotekschef Ulla Solsmo.

– Vi visar vad biblioteket har att erbjuda och vi tar med biblioteket ut till områden där människor har svårt att ta sig till centralorten.

Kommun med visioner

Vingåker är huvudort i den till ytan ganska stora kommunen med fem kransorter och 9 000 invånare. Kommunen har låg utbildningsnivå och en länsövergripande undersökning 2017 visade att framtidstron bland framförallt unga är väldigt låg. Samtidigt jobbar kommunen aktivt med landsbygdsutveckling mot visionen att bli den smarta landsbygden, och det är här biblioteket kommer in.

– Det handlar om hela den digitala utbyggnaden, och det handlar om ett projekt som heter Framtidstro som vill stärka ungas tro på den egna förmågan till en meningsfull vardag i Vingåker, säger Ulla Solsmo.

– Allt hänger ihop, fyller Malin Ahlgren Enghardt i, och berättar att det var kommunens upplevelsechef och förra

bibliotekschefen som tillsammans ville skapa ett Digidel Center på biblioteket, och inrätta en landsbygdsbibliotekarie.

Uppsökande

Landsbygdsbibliotekarien i Vingåker är inne på år två av ett treårigt projekt som förverkligats tack vare Kulturrådets projektmedel Stärkta bibliotek.

– Mitt första år som landsbygdsbibliotekarie har handlat om att knyta kontakter, att hitta nyckelpersoner att samarbeta med i olika föreningar ute på orterna, säger Malin Ahlgren Enghardt och berättar att hon nu är en återkommande gäst i hembygdsföreningar, byalag och pensionärsföreningar runt om i kommunen.

En viktig del av landsbygdsbibliotekariens uppgift vid varje besök är att lyssna på medborgarnas behov och önskemål. Så förutom att presentera vilka tjänster biblioteket har att erbjuda, och hjälpa till att lösa olika praktiska digitala problem, kan det handla om att arrangera ett författarbesök eller starta upp en släktforskningskurs.

– Det handlar om att möta människor där de är och lyssna in. I stället för att vi bestämmer vad medborgarna ska göra, bestämmer medborgarna vad vi ska göra, säger Malin Ahlgren Enghardt.

– Och det handlar om samarbete och om hjälp till självhjälp, tillägger Ulla Solsmo. En landsbygdsbibliotekarie jobbar verkligen med allt, och inte bara i kransorterna, utan även i centralorten Vingåker som ju också är landsbygd, konstaterar hon och berättar om planerna på att arrangera författarbesök och musikafton i en

av kransorterna och erbjuda boende i centralorten att bussas ut.

– Den 14 november testar vi detta första gången och jag tror det kommer att vara välbesökt. Många äldre utan körkort är redan intresserade, ler Malin Ahlgren Enghardt.

Samarbete

Det finns idéer om ett vidgat arbetsområde som skulle omfatta samordning med olika samhällstjänster som till exempel närmare samarbete med kommunens olika förvaltningar, eller samordning med Postnord där glesbygdsbibliotekarien skulle kunna ha en flexibel utlämningsfunktion.

– Vi har ju nyligen öppnat ett Digidel Center på biblioteket i centralorten, och där diskuteras just nu samarbete med både vårdcentral, apotek och träningscenter, säger Ulla Solsmo.

Varken Malin Ahlgren Enghardt eller Ulla Solsmo tycker att landsbygdsbibliotekariens arbete egentligen skiljer sig så mycket från vad biblioteket gjort innan, att den största skillnaden är att det nu är en och samma person som jobbar uppsökande och som verkligen lyssnar och sonderar behov.

– Det viktiga är att knyta kontakter, att möta människor där de är. Jag tycker ändå att vi kommit en bra bit det här första året. Det har gått himla bra och jag tror att människor börjar förstå att de kan komma med förslag, att de kan vara medskapare, säger Malin Ahlgren Enghardt.

– Vingåker har blivit så mycket bättre på att involvera sina medborgare, konstaterar Ulla Solsmo. ■

Mobilt bibliotek kommer nära besökaren

Under ett planerat datorstopp tog personalen på biblioteken i Dalsland tillfället i akt att åka på konferens och brainstorma. De hade en gemensam vilja och vision – att komma ut från biblioteket och närmare sina besökare. Med hjälp av Stärkta bibliotekspengar har de nu lyckats med den första etappen av målet. De har köpt en gammal husbil och byggt om till ett biblioteksrum.

TEXT OCH BILD: ANNELI ABRAHAMSSON

– Det är spännande att åka runt till olika platser. Dels att möta besökarna, men också för att vi inte på förhand vet hur vi ska parkera eller om det går att vända, eller inte.

ANNIKA WAHLSTRÖM
Projektledare för Stärkta bibliotek i Dalsland

– Hej på er, vet ni var ni är? Vi är i en buss, men vi ska inte åka iväg någonsans. Bussen är också ett bibliotek och det betyder bokrum. Det ser man här, på alla böckerna. Jag har tagit med mig en del av biblioteket hit, säger barnbibliotekarien Ulrika Dalbert när hon träffar tre- till femåringarna från Igelkottens och Ekorrens avdelningar på Björkåsens förskola i Bengtsfors.

En buss kommer lastad

Det är en ruggig och råkall dag i oktober när den färgglada läsbussen Läster är på turné till förskolan, ett par kilometer från centrum. Annika Wahlström, projektledare för Stärkta bibliotek i Dalsland har satt på det lilla värmeelementet i bussen, medan Ulrika Dalbert tar fram böckerna och frontar med de hon har valt ut för just det här besöket och ställer i ordning för besökarna som snart ska kliva in i det mobila biblioteket. Sittkuddar och filtar plockas fram. Lamporna tänds. Det är mysigt och ombonat.

– Det är spännande att åka runt till olika platser. Dels att möta besökarna, men också för att vi inte på förhand vet hur vi ska parkera eller om det går att vända, eller inte. Och så vill vi gärna ha tillgång till laddsladd nu när det har blivit kallt, berättar Annika Wahlström.

Den här dagen kommer fyra avdelningar att besöka bussen, som mest sexton barn och sex vuxna vid samma tillfälle. Det blir trångt, men fungerar förvånansvärt bra ändå, tycker Ulrika Dalbert.

– Vi har satt en gräns på femton barn, men det gick fint i dag. De lyssnade koncentrerat och var med. Nu har vi

haft en intensiv tvåveckorsperiod där vi har varit ute på flera besök. När man har flera grupper samma dag, kan jag komma på mig själv med att undra: Har jag sagt det här förut? Det är ganska stor anspänning för mig också, jag kommer att vara trött på fredag, säger hon.

Saknad bokbuss

Dalsland är ett till ytan ganska stort landskap i västra Sverige. I norr gränsar landskapet till Värmland, i nordväst till Norge. I väst går gränsen mot Bohuslän och söderut hittar man Västergötland. Här bor 50 000 invånare och landskapet består av fem kommuner. I Dalsland finns fem huvudbibliotek och det är bara centralorten Bengtsfors som har filialer – ett i Bäckefors och ett i Dals Långed, som är något så ovanligt som ett folk- och universitetsbibliotek. I Steneby finns, HDK, högskolan för design och konsthantverk som är en del av Göteborgs universitet. Landskapet har stor geografisk spridning med stor lands- och glesbygd. Här fanns en bokbuss tidigare, men när den gamla gick sönder 2005 köptes ingen ny in. Möjligheten att kunna ta sig till invånarna betyder mycket.

– När vi kommer ut med läsbussen till orter som Gustavsfors och Torr-

skog, så pratar de fortfarande om bokbussen. I den här typen av kommuner spelar den en stor roll. Flera av kommunens förskolor har också långt till biblioteket. Jag förbereder bokpåsar, som personalen lånar med sig och en del föräldrar tar säkert med sig barnen till biblioteket, men vi vet ju inte om alla får den möjligheten, säger Ulrika Dalbert.

Nöden är uppfinningarnas moder

Biblioteken i Dalsland sökte pengar från Kulturrådets satsning Stärkta bibliotek. Man äskade två miljoner kronor och beviljades 1,5. Först tänkte man leasa en buss, men det fanns inga bussar att leasa. Vad skulle de göra då? De hade inga pengar att köpa en bokbuss för och visste inte riktigt hur de skulle lösa situationen.

– Då är det tur att man bor i det kreativa Dalsland och tänker: Vi får göra en egen, säger Ulrika Dalbert glatt.

De gick in på köp- och säljsajten Blocket och hittade till slut en husbil i Vimmerby av 1989 års modell.

– Den var lite risig, men i god form för sin ålder. Eftersom vi ville utnyttja ytan till max, rev vi ut allt ... golv, väggar, tak ... för att bygga om den så att den blev som vi ville, berättar Annika Wahlström.

FAKTA

Bussen har genomgått en totalförvandling, både invändigt och utvändigt. Konstnären Adam Algotsson, med artistnamnet Appear 37, har skapat utsidan.

Bibliotekens förhoppning var att bussen skulle vara inbjudande och välkomnande. Det har man lyckats med. Den gamla inredningen är helt borta. Väggarna har målats vita och golvet är ljus och fräscht. På väggarna har man satt upp tavellister där personalen sätter upp böcker. Under taket finns skåp där bland annat tygdockan kameleonten Läster bor, han som har fått ge namn åt bussen.

Längst bak finns sittplatser på två våningsplan, det översta påminner om ett loft med madrass och en massa kuddar, där det kan vara mysigt att ligga och bläddra i en bok. Vid behov kan man ta fram fällstolar och sittkuddar, som dolts i smarta förvaringsutrymmen under sittbänkarna. Längs kortväggen precis vid ingången finns en filmduk, där Ulrika Dalbert visar bilder på sagan om kameleonten Läster, en berättelse som inleder besöket utanför förskolan. Möjligheterna

att kunna visa film och projektioner är en del av finesserna med bussen, tycker hon.

– Förskollärare är jätteduktiga på att läsa för barnen, vi vill ju kunna presentera något mer och filmduken ger oss den möjligheten.

Mobilt bibliotek med möjligheter

Läsbussen invigdes i maj och har kuskat runt och dykt upp där folk redan har funnits, på festivaler och andra evenemang under våren och sommaren. Tanken är att bussen även ska fungera som lokal för bok- och studiecirkel, IT-kafé och annat som kan ha betydelse för invånarna i Dalsland. Med bussen har de också möjlighet att nå nya målgrupper.

– I somras besökte vi till exempel Skogens veteraner, det är en festival med gamla skogsmaskiner. Det var en helt ny målgrupp för oss, men vi hade tagit med oss böcker om motorkultur

och fordon, som var mycket uppskattade, berättar Annika Wahlström.

Att hitta relevanta böcker och tidskrifter är en del av det viktiga förarbetet. Under sommarens turné anpassades bussens innehåll utifrån tillfälle. Har de varit på ett mer allmänt evenemang har de frontat med böcker om sådant många gillar att göra under sommaren – grilla, laga mat, renovera och påta i trädgården. Då har man också försökt att erbjuda läsande för alla i en familj.

– Vi har kunnat locka in hela familjer, en och en har de kommit in i läsbussen och hittat olika saker som intresserat dem. Närmast skulle jag vilja installera en skrivare också, så vi kan bli ännu mer angelägna, fortsätter Annika Wahlström.

Stad och land

Läsbussen är alltså ett resultat av att landskapet är så geografiskt spritt och att det är svårt att ta sig runt utan bil.

Och även om man har tillgång till bil, så gör de långa avstånden att det tar långt tid att resa. Med läsbussen hoppas de att avståndet ska både bli och upplevas som mindre.

– Det är viktigt att alla servicefunktioner finns på landsbygden, sedan kan det hända att utbudet är mindre, men det ska finnas. Det är viktigt för våra ungdomar att få se att även deras perspektiv blir berättade och inte i form av Ronny och Ragge eller Ut i bögda-karaktyrer, säger Annika Wahlström och syftar på tv-serierna.

Att bo och verka på landsbygden kan ha sina utmaningar, men även många fördelar. En av dessa är de starka nätverken, som är helt avgörande för en plats som Dalsland, menar Annika Wahlström. Och biblioteken har väl upparbetade sådana. När de behövde en parkering i Bäckefors ringde hon en bekant, som i sin tur ringde en annan, som ringde en tredje och till slut hade frågan lösts och de hade en parkeringsplats.

De är fortfarande i ett slags uppstarts-läge och andra året i projektet ska de använda till att etablera läsbussen och så har de anställt en IKT-pedagog som ska stärka personalens och besökarens digitala kompetens. Annika Wahlström och Ulrika Dalbert brinner för landsorten och dess invånare, och även om de är medvetna om att läsbussen är en punktinsats, drömmer de om att den kan bli en permanent del av verksamheten.

– Vi hade kunnat vara ute varenda dag, det är en stor efterfrågan och det finns så mycket vi skulle kunna göra. Vi erbjuder ganska mycket för ganska lite pengar. Vi gör det som är möjligt och det är ganska mycket, säger Ulrika Dalbert. Hon får medhåll av kollegan Annika Wahlström.

– Det är fint att man även i landsbygden kan få ta del av något som inte är absolut nödvändigt, som en rolig och färgglad buss. Det är ju det som är kultur, något mer än livets nödtorft. Allt ska vara så nyttigt, biblioteken ska vara nyttiga, läsning ska vara nyttigt, men livet ska vara fest också. ■

– Vi hade kunnat vara ute varenda dag, det är en stor efterfrågan och det finns så mycket vi skulle kunna göra. Vi erbjuder ganska mycket för ganska lite pengar. Vi gör det som är möjligt och det är ganska mycket.

ULRIKA DALBERT
Barnbibliotekarie, Bengtsfors kommun

Vinna eller försvin

Projektet Kreativa Rum i Blekinge och Kronoberg ska få boende på landsbygden att hitta tillbaka till sina bibliotek. Med hjälp av återbruk och i samarbete mellan hemslöjdskonsulenter, lokala företag och lokalsamhället, ska sammanlagt sju filialbibliotek rustas upp och förvandlas till kreativa mötesplatser.

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

– För mig handlar det om att lyfta rummen på biblioteken på de små orterna. De flesta ser ut som de gjorde på 50-talet och ska vi ha kvar de små lokala filialbiblioteken måste vi göra något innan de läggs ner, säger Anna Persson, verksamhetsutvecklare, biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg.

Andra ögon

Den röda tegelbyggnaden ser övergiven, mörk och dyster ut där den ligger i det lilla brukssamhället Skruv. Utsidan avslöjar ingenting om husets innanmäte som förutom ortens bibliotek också inhyser ett Folkets Hus. Min reaktion

när jag blir insläppt av bibliotekschef Cecilia Ungerbäck Smith är därför ett förvånat: Wow!

– Det är den reaktion vi får från våra besökare, skrattar Cecilia Ungerbäck Smith som tror att de 600 invånarna i Skruv numera är stolta över sitt bibliotek. Det visar inte minst att både antal utlån och antal besökare ökat betydligt sedan upprustningen blev klar för drygt ett år sedan.

– Men den största skillnaden är att besökarna stannar längre på biblioteket vid varje besök och bara hänger här och umgås, säger hon.

Projektets bärande idé är att göra

anna

PRECIS SOM I SKRUV har biblioteket i Hällaryd förvandlats med hjälp av återbruk och lokala företag. Fokus har legat på barnavdelningen, men även här kommer biblioteket att ha meröppet och hoppas kunna fungera som en lokal samlingsplats. – Det är bara positiva kommentarer. Allt från väggarnas blå färg till detaljer som gamla knubbar som sprayats med guldfärg, säger Karlshamn kommuns bibliotekssamordnare Elin Björkman när hon tillsammans med Anna Persson kryper in i byrån som med hjälp av hemslöjdskonsulenter förvandlats till en läshörna/koja på bibliotekets barnavdelning.

– Allt är lokalt förankrat. Fototapeten är en bild från skogen här utanför Skruv och gradängen är byggd med lastpallar från ett lokalt företag.

CECILIA UNGERBÄCK SMITH
Bibliotekschef, Lessebo kommun

kreativa och läsförbättrande ytor på lokala filialbibliotek i glesbygd och att allt ska ske med medborgardeltagande, återbruk och förankring i lokalsamhället. Arbetet har bland annat föregåtts av diskussioner och workshops med både barn och vuxna, gamla möbler har skänkts eller köpts in, målats och klätts om, och samarbeten med lokala företag har skett på olika sätt i olika kommuner.

– Hemslöjdskonsulenter har haft en stor och betydande roll genom hela projektet. Utan dem hade det inte blivit så här bra, vi behövde andra ögon för att se något annat, och de vågar utmana bibliotekets traditionella inramning och göra oväntade saker, säger Anna Persson och berättar om hur de tänker detaljer och fångar känslan på orten de befinner sig.

Sköna rum

Biblioteket i Skruv har fått många nya läsmiljöer och stora bord att vara kreativ vid. Det har lagts stor vikt vid färg- och ljussättning, och över den beagnade, omklädda soffgruppen hänger en ljuskrona tillverkad av spillbitar från den välkända Daggvasen som tillverkas på ortens glasbruk.

– Förankringen i lokalsamhället har haft stort fokus, och en oväntad effekt av projektet har varit kommunernas

vilja av att hjälpa till med grundutrustning av bibliotekens väggar, golv och tak. Här i Skruv till exempel har Folkets Hus-föreningen stått för målning och nytt golv, säger Anna Persson.

För att visa att barn är en prioriterad målgrupp har projektet haft särskilt fokus på dem. I Skruv betydde det att barn- och vuxenavdelningen bytte plats och bibliotekets större rum helt inreddes efter barnens behov. Förutom nymålade boktråg på hjul, domineras rummet av ett jaktorn i miniatyr och en gradäng med gröna kuddar som smälter in likt mossor i den fototapeten som pryder ena kortväggen.

– Allt är lokalt förankrat. Fototapeten är en bild från skogen här utanför Skruv och gradängen är byggd med lastpallar från ett lokalt företag, berättar Cecilia Ungerbäck Smith och visar hur gradängen kan skärmars av för filmvisning, sagostund eller teaterföreställning.

– En av grundtankarna är ju att det ska vara flexibelt och vi har byggt för att skapa utrymme och bland annat kunna ta emot hela skolklasser.

Meröppet

Projektets idé om att skapa kreativa ytor innehåller bland annat förhoppningar om att biblioteken ska användas som mötesplats för ortens

invånare och föreningsliv.

– Hittills har hemslöjden haft stickkafé här i Skruv, men det är sådant vi behöver utveckla, säger Cecilia Ungerbäck Smith, som hoppas på fler kaféträffar och bokcirklar och som en del av det utvecklade ett samarbete med grannen Folkets Hus.

För att ytterligare underlätta tillgängligheten till biblioteket som ortens naturliga mötesplats, har en direkt följd av projektet också blivit att flera av biblioteken börjat ha meröppet.

– Biblioteket har blivit mer relevant på den lilla orten, och det är en viktig känsla, säger Anna Persson som tror att projektet är unikt med sitt sätt att utveckla filialbibliotek.

– Men jag hoppas verkligen att metoden sprider sig. ■

FAKTA

Projektet Kreativa Rum drivs av biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg, Hemslöjden i Kronoberg och Slöjd i Blekinge, och finansieras av Kulturrådets utvecklingsbidrag till regional kulturverksamhet, Region Blekinge och Region Kronoberg.

Det utmaningsdrivna BIBLIOTEKET

I rapporten Det utmaningsdrivna biblioteket, om bibliotekens betydelse i lokalsamhället, konstateras bland annat att om biblioteken fortsatt ska stå stadigt i kommunalekonomiska stormar, måste de vara beredda att omvärdera och förnya traditionella förhållningssätt.

TEXT: HELÉN ANDERSSON
BILD: STINA J:SON BORG

– Den vedertagna bilden av biblioteket som ett rum med böcker har delvis cementerats i kommunerna och begränsar såväl internt som externt.

KATINKA BORG
Tidigare regionbibliotekschef i Region Jönköpings län

På uppdrag av Regionbibliotek Region Jönköpings län har journalisten Bjarne Stenquist sedan våren 2018 arbetat med att sätta biblioteksverksamheten i de fyra småländska kommunerna Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo i ett större sammanhang. Genom att kartlägga och tydliggöra dess roll och potential i det kommunala arbetet, har han bland annat tittat på bibliotekets ansvar för integration, utbildning och delaktighet.

– Under mitt arbete med rapporten har jag insett att det finns ett glapp mellan medborgarnas förväntan och kommunernas förmåga att leva upp till samhällsutveckling, delaktighet och kultur, säger Bjarne Stenquist.

Han ser ändå positiva tendenser i de fyra deltagande kommunerna och konstaterar i rapporten att de alla har ett rikt kulturliv knutet till en stark tradition av hantverk och småföretag, och att biblioteken arbetar med att lyfta dessa kulturarv och koppla dem till nya former av läsförmedling och skapande verksamhet.

– Det tyder på samsyn för kommunen, företagen och biblioteket, och att biblioteket spelar en viktig roll för att upprätthålla och utveckla ortens attraktivitet, säger han och

konstaterar att trots att stuprören i kommunerna håller på att rosta, så förstår kloka kommuner vilken viktig roll biblioteken tillsammans med andra aktörer spelar här.

Cementerad bild

Anledningen till uppdraget är att Regionbiblioteket i Region Jönköpings län länge intresserat sig för bilden av biblioteket i lokalsamhället och jobbat mycket med marknadsföring av dess verksamhet, men också det motsatta, att skapa intresse på biblioteken för det egna lokalsamhället.

– Vi vill lyfta resurser och kompetenser som biblioteket har för att skapa en nyfikenhet hos andra att vilja samverka. Men också ge biblioteket mer kunskap om det sammanhang man verkar i, vilket jag menar är mycket angeläget om biblioteken vill fortsätta vara relevanta, säger Katinka Borg, tidigare bibliotekschef i Region Jönköpings län vars förhoppning nu är att rapporten ska fungera som inspiration och underlag för reflektioner om biblioteket som kraft i lokalsamhället. ■

FAKTA

Rapporten heter **Det utmaningsdrivna biblioteket, Om bibliotekens betydelse för lokalsamhället i Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo.**

Rubriken **Det utmaningsdrivna biblioteket** har hämtats från begreppet **Mission driven change, utmaningsdriven**

förändring/innovation. Sveriges innovationsmyndighet Vinnova definierar begreppet som ett samverkansprojekt som långsiktigt arbetar med att lösa samhällsutmaningar för att bidra till hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Biblioteket mitt i byn

Vilken roll spelar biblioteket i lokalsamhället? Hur olika ser förutsättningarna ut, och kan man vara i periferin trots att man tillhör en stor kommun?

Noll27 har pratat med fyra olika bibliotek hur de uppfattar sin roll; ett stadsbibliotek i Uppsala, ett bibliotek på den mindre orten Bräcke i Jämtland, ett bibliotek i Borlänge i Dalarna och ett bibliotek i förorten Bergsjön, Göteborg.

SAMMANSTÄLLT AV: ANNELI ABRAHAMSSON

BILD: LINDA SAVEHÖLT

Anna Lundström
Kulturchef, Bräcke kommun

Vilken roll spelar ni i staden/närområdet?

Biblioteket har en tydlig roll som medspelare, och personalen är också tydliga representanter för sitt bibliotek i lokalsamhället. Det finns stora fördelar med att jobba i en liten kommun. Vi känner många av våra besökare, och det gör att vi kan jobba rätt individanpassat med inköp på efterfrågan och aktiviteter riktade till olika målgrupper. Vi planerar en hel del av vår verksamhet tillsammans med studieförbund, kulturskola och Vård och omsorg/LSS.

Bidragen från Stärkta bibliotek används just för att utveckla samarbeten, och nu jobbar vi till exempel med fortbildning i språkutveckling tillsammans med all förskolepersonal i hela kommunen. Vi gör också hembesök enligt Bokstartsmodellen hos alla familjer med barn i sexmånadersåldern. Ett fint sätt att nå de minsta barnen och deras föräldrar.

Vilka för- och nackdelar innebär er placering?

Placeringen mitt i byn är viktig och det rör på sig hela dagarna, eftersom vi även utanför öppettid tar emot bokade besök från förskola, grundskola och andra samverkanspartner. Alla våra bibliotek fungerar som mötesplatser och det är lätt att slinka in.

BRÄCKE KOMMUN är en kommun i Jämtland med 6 350 invånare. Enligt Landsbygdskommitténs utredning 2017 var Bräcke en av de 23 kommuner som hade särskilda utmaningar. Biblioteket har tre integrerade bibliotek i tätorterna Bräcke, Gällö och Kälarne.

Bräcke bibliotek ligger i Folkets Hus. Intill finns högstadie och elevmatsal, samlingslokaler, bio, ungdomsgård och en lunchrestaurang, allt vägg i vägg med kommunhuset. Arbetsgruppen på tre ordinarie personal sköter också kommunhusets reception.

ÖPPETTIDER

Mån 10-19, tis 13-16, ons 10-19, tor-fre 10-14

BILD: PRIVAT

Rikard Jennische
Enhetschef för Östra enheten,
Uppsala

Vilken roll spelar ni i staden/närområdet?

Vi spelar en stor roll, inte minst vår programverksamhet som vi satsat jättemycket på och det är fullt så gott som varje gång. Hos oss får Uppsalaborna ta del av ett utbud som de inte får någon annanstans. Vårt program är ett sätt för oss att få folk till biblioteket, när de väl hittat hit är steget kortare att de även hittar litteraturen. Våra besökare kommer från hela kommunen, inte minst tror jag att unga från förorterna väljer att åka in till oss, snarare än att besöka folkbiblioteket i närområdet. Vi lär inte känna våra besökare personligen, även om vi också har våra stammar, men det faktum att vi inte har en mer personlig relation till de som kommer hit påverkar inte det vi erbjuder. Jag tror nästan att det är bra att ha lite distans till besökaren. I dag skulle jag säga att biblioteket spelar en större roll än någonsin tidigare eftersom vi är en plats för alla, oavsett vem man är.

Nästan all personal bor i Uppsala och jag tror att det spelar roll om man som personal bor i kommunen där man verkar, man får en annan känsla till orten där man bor.

Vilka för- och nackdelar innebär er placering?

Fördelen är att vi ligger centralt, att det är lätt att ta sig hit för de allra flesta. Åtminstone om man åker kollektivt, om man vill åka bil in blir det genast svårare eftersom det är dyrt att parkera i innerstan.

UPPSALA KOMMUN är Sveriges fjärde största tätort med en befolkning på 149 245 invånare, medan hela kommunen har cirka 227 000 invånare. Stadsbiblioteket ligger centralt i Uppsala och har drygt 40 anställda, med omkring 2 000 besökare per dag.

ÖPPETTIDER

Mån-tors 9-20, fre 9-18, lör 11-16, sön 11-16

BILD: PRIVAT

Emma Makkonen
Enhetschef Bergsjöns,
Kortedala och Världslitteratur-
husets bibliotek, Göteborg

Vilken roll spelar ni i staden/närområdet?

Biblioteket betyder mycket för stadsdelen. Det är en mötesplats för invånarna och fyller på så vis en viktig funktion eftersom det inte finns så många andra platser för det. På sikt handlar det om integration och att lättare komma in i det svenska samhället. Vi har många besökare som använder sig av publika datorer, studiehjälp, läxhjälp och språkkafé. Bokstartsprojektet är en viktig del av barnverksamheten. Många av invånarna är trångbodda, många barn kommer till biblioteket på egen hand. Våra arrangemang är främst för barn. Det lånas en hel del lättläst och böcker för språkinläring för vuxna eftersom det finns många ovana läsare på svenska språket i området. Vår kanske största utmaning under senare år är att få alla besök att resultera i boklån och intresse för läsning. Besöksantalet och datoranvändningen är hög men själva utlånen låga.

Vilka för- och nackdelar innebär er placering?

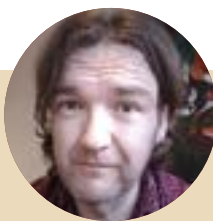
Placeringen i området är bra, mitt emellan spårvagns- och busshållplatserna. Bergsjöns barnrika befolkning präglas av en hög socioekonomisk utsatthet som också gör att kunskapen om, eller förtroendet för, publika institutioner är låg. Ett nytt kulturhus ska byggas i närheten, dit ska biblioteket flytta. Planerad byggstart är våren 2020. Det är främst boende i området som använder biblioteket. Bergsjön ligger långt från Göteborgs centrum och det saknas större arbetsgivare eller utbildningsinstitutioner i närheten som skulle locka personer i förbifarten.

BERGSJÖN är en stadsdel i nordöstra Göteborg, som byggdes i slutet av 60-talet och början av 70-talet. Här bor 16 421 invånare och över hundra nationaliteter. Bergsjöns bibliotek ligger på Rymdtorget, som är ett litet köpcentrum, här finns bland annat även medborgarkontor, mödra- och barnavård samt Öppna förskolan. Biblioteket har sju anställda, varav två är barnbibliotekarier. Under 2018 besöktes biblioteket av 124 700 personer. Prognosen för 2019 är 116 846 besökare.

ÖPPETTIDER

Mån-tor 11-19, fre 11-16

BILD: PRIVAT

Jörgen Lundberg
Vikarierande bibliotekschef
Borlänge

Vilken roll spelar ni i staden/närområdet?

Många av våra besökare är stammisar sedan många år, och besöker oss inte enbart för att låna böcker. Biblioteket är en mötesplats, en plats för studier och en plats att kunna kontempera på. Här sitter folk i alla vinklar och vrår och sysslar med allt möjligt. Kommunens värdegrund är bland annat: Vi finns här för borlängebon, och det är verkligen något vi lever upp till. Folk vänder sig till oss med både det ena och andra och alla som jobbar här gör verkligen sitt yttersta för att hjälpa dem som behöver det. Det kan vara allt från artikelbeställning och kopiering till att hitta en bra bok. Biblioteket är en mångfacetterad plats. Dagligen får vi nya besökare som glatt upptäcker vad vi kan erbjuda. Det är allt från nyanlända svenskar till "gamla" svenskar som kanske inte varit på biblioteket sedan de gick i skolan.

Vilka för- och nackdelar innebär er placering?

Borlängeborna vet var vi finns och vi är en etablerad del av gatubilden. Det finns en närhet till bussar och parkeringsplatser, så det är lätt att ta sig till biblioteket. Övriga centrum i Borlänge betraktas av många som "dött", men det är sannerligen inget vi på biblioteket har påverkats av. Nu när högskolan flyttar in till centrum ser vi ännu mer utvecklingspotential och möjligheter till samarbete. Framtiden för biblioteket är alltid oviss, men det stora hotet kommer inte från politiker som gör budgetnedskärningar. Det stora hotet, som inte behöver vara just ett hot, kommer inifrån ifall vi inte klarar av att utvecklas med den tid vi lever i. Där måste vi sikta på att bli ännu bättre på att bli en naturlig del av borlängebornas vardag.

BORLÄNGE är Dalarnas största tätort och Sveriges 25 största tätort. Kommunen har 52 000 invånare. Borlänge bibliotek består av huvudbiblioteket och filialerna i Torsång och Kvarnsveden. Huvudbiblioteket ligger precis vid Sveatorget i centrala stan.

Här finns drygt 25 anställda bibliotekarier, assistenter, vaktmästare och förskolepedagoger. Huvudbiblioteket har i genomsnitt 1 300 fysiska besökare per dag, och då tillkommer digitala användare och e-bokslantagare.

ÖPPETTIDER

Mån-tors 10-19, fre 9-18, lör 11-15

– Det finns för få utbildningsplatser i landet, vilket till viss del hänger samman med hur landets lärosäten resursfördelar och prioriterar.

ANNA TROBERG
Ordförande i fackförbundet DIK

Brist på bibliotekarier drabbar lands- bygden mest

Det råder stor brist på bibliotekarier i hela landet. För att råda bot på bristen kräver fackförbundet DIK att antalet utbildningsplatser fördubblas.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON
BILD: STINA GULLANDER

– Många vittnar om att det är svårt att rekrytera kompetent personal och även om det är svårt över hela landet, så drabbar det lands- och glesbygden mest, säger Anna Troberg, ordförande i fackförbundet DIK, där de flesta bibliotekarier är medlemmar.

Dubbelt så många utbildningsplatser

Orsaken till att det råder brist på bibliotekarier beror på att det finns för få utbildningsplatser, menar Anna Troberg. DIK förespråkar att skolbiblioteken ska bemannas och enligt beräkningar som fackförbundet gjort, skulle det i sådana fall behöva utbildas minst två tusen bibliotekarier de närmsta tio åren, en fördubbling mot i dag.

– Även om skolbiblioteken inte bemannas så är det fortfarande stor brist på bibliotekarier. Yrket har mindre än en procents arbetslöshet, det är en väldigt låg siffra. I höstas startade Södertörns högskola en ny utbildning där alla platser fylldes. Den nya utbildningen täcker inte behovet, det skulle verkligen behövas ännu fler utbildningsplatser.

Får stora konsekvenser

Principen bygger på att alla i Sverige ska ha tillgång till likvärdiga bibliotek, menar Anna Troberg. I takt med att det blir svårare att hitta kompetent personal, kan det få stor betydelse var biblioteket finns, vilket strider mot grundidén om det demokratiska samhället. Avsaknaden av utbildad personal drabbar också de som redan arbetar på biblioteket.

– Många bibliotek riskerar att bli underbemannade och personalen får göra minst två personers arbete, det är ingen bra arbetsmiljö. Söker man dessutom en bibliotekarie med specialkompetens, då krymper utbudet till nästan ingenting. Pengar är bra, men det hjälper inte att skjuta till pengar i verksamheten om det inte finns personal att anställa.

Åtgärder krävs

DIK är tydliga med vad som behöver åtgärdas. Förutom fler utbildningsplatser behöver biblioteken kompetenshöjande insatser för redan befintlig personal. Större anslag skulle också vara ett välkommet tillskott för biblioteken och deras verksamhet.

– Biblioteken har varit underfinansierade i många år och har balanserat på smärtgränsen länge. Kommunerna måste upphöra att låta biblioteken ta smällen när det ska skäras i de kommunala budgetarna. Många bibliotek har försvunnit och ersatts av bokbussar. De kan vara ett bra komplement, men det är inte rimligt att de ska ersätta ett helt bibliotek, säger Anna Troberg. ■

Kort & gott

Bokcirklar.se får nytt utseende

Bokcirklar.se har fått pengar från Svenska akademien för att göra om hemsidan som kommer att få både nytt utseende och bättre funktionalitet. I styrgruppen finns företrädare från Litteraturbanken, Kultur i Väst, biblioteken i Göteborg och Kultur i Halland/Region Halland.

– Nu påbörjar vi vårt arbete för att kunna fortsätta vara Sveriges största icke-kommersiella mötesplats för bokcirklar, skriver redaktionen i ett pressmeddelande.

Nytt expertnätverk startar

Nu startar Svensk biblioteksförning ett nytt nätverk med fokus på kommunikation. Det nya nätverket vill skapa ett forum där man kan bolla idéer, ha en möjlighet att dela policy- och strategiarbete, omvärldsbevaka och sprida goda exempel på hur man kan nå sina målgrupper.

Nytt nationellt nätverk

Kulturrådet koordinerar ett nytt nationellt nätverk för regioner som arbetar med nationella minoriteters kultur. Syftet med nätverket är ökad kompetens, erfarenhetsutbyte samt nationellt stöd i arbetet med frågorna. Nätverket hade sitt första möte i oktober 2019.

Folkbiblioteksmanifestet 70 år

Den 29 november 1949 antog FN-organet Unesco i samarbete med organisationen IFLA, ett folkbiblioteksmanifest där världens länder gavs ett gemensamt uppdrag att tillhandahålla medborgarna fri tillgång till kunskap och information genom att bygga upp allmänna bibliotek. Den senaste versionen av manifestet antogs 1994.

– Fortfarande ger manifestet ett fundament för folkbiblioteksanställda i hela världen att stå upp för allas rätt till information och kunskap, säger Jenny Nilsson, utredare på Svensk biblioteksförning med särskilt ansvar för IFLA-frågor, på Svensk biblioteksförnings webbplats.

Styra alltjämt

Rapporten Styra alltjämt är en kartläggning och en undersökning av hur Sveriges regioner arbetar med jämställdhet i styrning av verksamhet som ingår i kultursamverkansmodellen. Undersökningen är en del av Kulturrådets kvalitativa uppföljning av kultursamverkansmodellen.

Landsbygden identitet förändras

Lands- och glesbygden befinner sig ett slags paradigmskifte, eller i en skarv mellan vad som varit och det som ska komma, menar Josefina Syssner, kulturgeograf och forskare vid Linköpings universitet. Hon intresserar sig för bilden av landsbygden och ser fyra tydliga visioner för framtiden.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON
BILD: ANDERS RISTENSTRAND

– Det finns en bild av vad landsbygden har varit och den förknippas med jakt och fiske eller jordbruk eller kanske tidig industri. Det är ofta en historisk bild. Det finns också bilder av vad landsbygden är i dag. Här finns bilden av landsbygden som en idyll. Den målas upp av folk från stan som åker till landet på semestern, och bygger på en viss estetik. En annan bild vi har är landsbygden som resursvag och utsatt. Däremot finns få bilder av vad landsbygden kommer att vara i framtiden, säger Josefina Syssner.

Övertro på digitaliseringen

Servicen på en ort är betydelsefull för att ett samhälle ska överleva. Josefina Syssner ser en tydlig trend när det gäller servicelösningar. Hon menar att det finns en stor potential i digitaliseringen på landsbygden, men att vi också behöver prata om digitaliseringens baksida.

– Digitaliseringen rymmer stora möjligheter, inte minst när det gäller distansundervisning och distansmedicin. Vi beställer saker över nätet. Man ersätter också gamla mötesplatser med nya. Istället för bibliotek finns exempelvis boklådor i butikens informa-

tionsdisk. Vissa av de här sakerna är bra, men vad är det för ett samhälle vi skapar? Biblioteket är en mötesplats, men om ingen arbetar på biblioteket eller i mataffären, vad händer då? De fysiska mötesplatserna försvinner och vi behöver reflektera över vad det får för betydelse, menar Josefina Syssner.

Mötesplatser som nav

Det kan hända att vi förlorar värden som är platsskapande och möteskapande om distanstekniken helt tar över, säger hon. Platsen har stor betydelse för det vi identifierar som hemma, inte minst det ansvar vi känner för lokalsamhället, som många gånger har sin bas i ett starkt nätverk.

– Delar av det politiska och samhällseliga engagemanget förflyttas till arenor på nätet och det behöver inte vara något dåligt. Men när fysiska mötesplatser monteras ned, så tappar vi också något. Hela vår demokrati vilar på att geografin är viktig. Man röstar där man bor, och våra politiker blir valda som representanter för ett valdistrikt, så var man bor och hur engagemanget där ser ut är viktiga frågor, tycker Josefina Syssner.

Fyra visioner i dagens debatt

Diskussionen om landsbygden pågår för fullt och Josefina Syssner har identifierat fyra möjliga visioner för landsbygden: den uppkopplade platsen, landsbygden som hållbar plats, landsbygden som besöksplats och landsbygden som global plats. Alla visioner har både för- och nackdelar, tycker hon. De senaste tjugo-fem åren har vi i Sverige haft en politik som bygger på att varje plats ska arbeta för sin egen tillväxt. För vissa platser har det fungerat jättebra och de växer så det knakar, medan andra platser saknar de förutsättningarna. Nu, menar Josefina Syssner, behöver vi prata om vilken nivå vi ska vara solidariska med varandra i Sverige.

– Frågan är hur benägna vi är att hålla ihop landet och vara solidariska med varandra. Vi ser flera rörelser nu, exempelvis Brexit och de som vill ha ett fritt Katalonien, som handlar om vilka som ska hjälpas åt med vad och vem som ska ha makten. Dessa rörelser ställer egentligen frågan: Vilka är vi och vilka ska vi bry oss om? Det är en nyckelfråga, tycker jag. ■

– Vi behöver prata om vad som händer om vi monterar ned mötesplatserna runt om i landet. En demokratisk dimension är att vi ska kunna träffa varandra och prata om vad som ska bestämmas. Om det inte finns några mötesplatser försvinner en viktig grundbult för vår demokrati.

JOSEFINA SYSSNER
Forskare vid Linköpings universitet

DE FYRA VISIONERNA OM LANDSBYGDEN

DEN UPPKOPPLADE PLATSEN – där digitala lösningar ersätter större eller mindre delar av de fysiska mötesplatserna och mötena. Vi går distansutbildningar, hämtar böcker i boklådor eller tar oss in i biblioteket på egen hand.

DEN HÅLLBARA PLATSEN – landsbygden är en plats som erbjuder andra alternativ och kanske en mer hållbar livsstil.

TURISTMÅL OCH BESÖKSPLATS – en plats som livnär sig på turism och besöksnäring och eventuellt sommargäster.

DEN GLOBALA PLATSEN – landsbygden har blivit en plats där flyktingar ges möjligheter att snabbare komma in i det svenska samhället, eftersom mindre kommuner är lättare att navigera i och har större förmåga till helhetssyn.

FÄRRRE OCH STÖRRRE KOMMUNER I NORGE

Det pågår stora förändringar i Norge, där kartan håller på att ritas om. Från och med 1 januari kommer landet att bestå av färre kommuner och delas in i större län. Förhoppningen är att reformerna ska utjämna skillnaderna mellan stad och land.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON

BILD: KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET

– Den politiska viljan är att det ska göra landet mer jämlikt, att besluten ska komma närmare medborgaren och att demokratin ska stärkas. Ett av de nya länen är Viken som kommer att ha 1,2 miljoner invånare, nästan en fjärdedel av Norges befolkning, berättar Heidi Hovemoen, blivande avdelningschef för regionbiblioteket Viken.

Ny organisation samma uppdrag

I dag har Norge 428 kommuner. Efter nyår kommer de att vara 356, dessutom bildas nya, större län. Region Viken kommer att bestå av 51 kommuner, 91 folkbibliotek, inklusive filialer, 58 skolbibliotek i gymnasiet samt kommun-

la skolbibliotek. Heidi Hovemoen är hoppfull inför sammanslagningen.

– I Norge ansvarar Kulturdepartementet för folkbiblioteken, regionbiblioteken samt nationalbiblioteken, medan universitets- och högskolebiblioteken och skolbiblioteken ligger under Kunskapsministeriet. Vi fick nyligen en ny biblioteksstrategi som gäller 2020-2023, så i nuläget ser det inte ut som att vi tilldelas något nytt uppdrag, men i den nya strategin visar regeringen tydligt att de vill att utvecklingen av hela bibliotekssektorn ses som ett och den indikerar en vilja för större samverkan mellan departementen.

Regionbiblioteket kommer även i

fortsättningen att arbeta med kompetensutveckling, biblioteksutveckling och strategier. Heidi Hovemoen tror att omorganisationen kommer att bli jättebra, där de kommer kunna dra fördel av att vara en större enhet.

– Det kan handla om stordrift för att hålla nere kostnaderna, till exempel ha gemensamma e-boksplattformer, bibliotekstransporter och digitalt innehåll. Vi kommer även i fortsättningen att utveckla olika tjänster, precis som vi gör nu, berättar Heidi Hovemoen.

Förändringar på sikt

Det är för tidigt att säga något om länsindelningen eller kommunsam-

I Norge har man skapat starka incitament för att landsbygden ska leva. Pengar från naturkraften går inte till staten, som i Sverige, utan tillfaller kommunen där exempelvis vattenkraften finns. Studielänet avskrivs för den som flyttar ut från staden och det är billigare att anställa personal.

Biblioteken i Viken kommer att bli Norges största kulturarrangör med över 9 000 arrangemang om året.

manslagningarna kommer att leda till att bibliotek läggs ner, menar hon.

– Alla kommuner kommer att behålla sina lokaler, men man har börjat tänka i andra banor efter inspiration från danska bibliotek där man erbjuder andra tjänster i lokalerna och fungerar mer som medborgarhus. Men i ett långsiktigt perspektiv får man följa vad som sker.

Enligt lagen ska varje kommun ha ett bibliotek, men det är klart att det kan hända saker om ekonomin blir sämre.

Och även om det inte ligger något nytt uppdrag med de organisatoriska förändringarna, tror Heidi Hovemoen att det kommer sådana framöver. Kommunsammanslagningen gör exempelvis att vissa kommuner blir väldigt stora och kommer få betydande inflytande.

– Det kan påverka oss som regionbibliotek, jag tror framförallt att bibliotekssektorn kommer att ställa högre krav på oss och från politiken förväntar man sig att vi kommer att arbeta tvärsektorielt med samhällsutveckling.

Det sektorsövergripande arbetet har hon stora förhoppningar på och ser att det kommer finnas möjligheter att profilera biblioteket gentemot de andra sektorerna.

– Vi arbetar med att synliggöra biblioteket, inte främst som en arena där man lånar böcker eller går på ett kulturarrangemang, utan som ett ställe för livslångt lärande, digital delaktighet och som en aktör som bekämpar sociala skillnader, säger Heidi Hovemoen.

Biblioteksföreningen positiv

Även Norsk biblioteksförening ser risker och möjligheter med förändringarna, men det är för tidigt att sia om

vad som kommer att hända eller när eventuella konsekvenser blir synliga, menar Mariann Schjeide, ordförande i Norsk biblioteksförening.

– Jag tror att många chefer känner sig ensamma på jobbet, på större enheter har du oftast någon du kan utväxla idéer med, så det kan komma mycket positivt ut av det här, tror hon.

Att gå samman och bilda större organisationer kan i sig innebära risker, att man får dra ner på personal, vilket biblioteksföreningen är orolig för.

– Det verkar inte som om det kommer att ske några neddragningar, men det kan ju vara en taktik. Att politiker säger att det är verksamhet som vanligt och så sker det istället om ett eller två år. Vi ser en utveckling där bibliotek har öppet tre timmar i veckan, istället för att slå samman i större enheter och vi ser att bibliotek läggs

DE NYA LÄNEN FRÅN 1 JANUARI 2020

Vestland, Agder, Viken, Innlandet, Trøndelag, Rogaland, Møre og Romsdal, Vestfold og Telemark, Troms og Finnmark, Nordland, Oslo

KOMMUNSAMMANSLAGNINGEN

119 kommuner slås samman till 47 nya och bildar totalt 356 kommuner istället för 428, som Norge bestod av innan reformarbetet inleddes i juni 2014. Nästan 1 av 3 invånare kommer att ha en ny kommun och 9 av de 15 största kommunerna kommer att vara nya år 2020. Förutom kommunsammanslagningen kommer landet även delas in i 11 nya län.

VIKENS LÄN

Vikens län kommer att bestå av 51 kommuner, det som i dag är Akershus, Buskerud och Østfold, samt ytterligare några omkringliggande kommuner. Viken kommer att ha 1,2 miljoner invånare, nästan en fjärdedel av Norges befolkning.

Länet kommer att ha 51 huvudbibliotek, med filialerna inräknat kommer regionen ha 91 bibliotek. 58 skolbibliotek i gymnasiet, även grundskolorna har eller ska ha tillgång till ett bibliotek.

ner. De senaste tjugofem åren har vi halverat antalet bibliotek i Norge, från 1500 till 700, så vi bevakar frågan, fortsätter hon.

Samtidigt, trots riskerna, tror Mariann Schjeide att fördelarna med sammanslagningarna är större än nackdelarna.

– För normmännen är det viktigt att hela landet lever. Det ska inte spela någon roll om du bor i en stad eller längs en fjord, oavsett ska man ha samma möjligheter och rättigheter. I samtal med politiker berättar vi om mötesplatser. När mötesplatser som posten och banken försvinner, behöver befolkningen ha andra ställen att mötas på. Då finns biblioteket, som också är en mötesplats. Vi finns överallt och har en redan fungerande infrastruktur, så använd oss, säger vi. Biblioteken finns här! ■

MARIT KAPLA

En kärleks om livet på landet

Osebol är en by som ligger längs med Klarälven i norra Värmland. Byn har en lång historia och finns nämnd i den äldst bevarade värmländska skattelängden från 1503. Om den hade de flesta av oss förmodligen inte vetat ett dugg, om det inte vore för Marit Kapla. I våras debuterade hon som författare med boken Osebol, en slags kärlekshistoria till en bygd och dess invånare. Nu har den fått ett av landets finaste priser – Augustpriset.

TEXT OCH BILD: ANNELI ABRAHAMSSON

historia

– Jag blir otroligt provocerad när jag läser vissa texter, där människor rest igenom ett samhälle som de beskriver som dött och en skithåla. Det finns inga döda hål. De som bor där och kan något om platsen känner på ett helt annat sätt. Det är respektlöst att prata om platser på det sättet och visar på stor okunskap, säger Marit Kapla.

Vi har slagit oss ner på övervakningen på en vegetarisk restaurang i centrala Göteborg. Om en timma går hennes tåg till Karlstad, där hon ska se en pjäs som en vän har regisserat. Osebol är byn där hon växte upp och trots sina tjugo år i Göteborg, är hon fortfarande i första hand värlänning och det fanns inte så många alternativa teman att skriva om, när hon väl bestämde sig för att göra verklighet av en gammal dröm.

– Jag har alltid velat bli författare. Under åren som konstnärlig ledare för Göteborgs filmfestival mötte jag många dokumentärfilmare som grävde där de stod och tänkte att det kanske var något jag också skulle kunna göra, berättar hon.

Röster från Osebol

I den över 800 sidor tjocka boken *Osebol* återvänder alltså Marit Kapla till byn där hon växte upp och intervjuar fyrtiotvå personer, vilket är nästan alla invånare som bor där i dag. En del är fastboende, andra har fritidshus här. Vi möter byggarbetaren, undersköterskan, det ensamkommande barnet,

eldsjälen, pensionären, den ohändige, den som inte gillar vargar, den som flyttat från Ungern och Holland, den som blev kvar och den som pendlar. Alla får berätta sin historia, sin syn på det som varit, på det som är nu och tankar om framtiden. Stilen och formen, med sin litet korthuggna, talpråkliga form, sitt poetiska anslag har väckt stor uppmärksamhet. Det är som om rösterna framträder tydligare, som om de är vittnesmål om något, om livet självt. Inspiration till formen hittade hon hos den vitryska journalisten och författaren Svetlana Aleksijevitj.

– Jag tog mina restpoäng i litteraturvetenskap på Göteborgs universitet. Ett av momenten handlade om krig och litteratur och jag skrev om hennes bok *Kriget har inget kvinnligt ansikte* som jag tycker är fantastisk. En dag slog det mig att jag skulle kunna göra som hon skulle ha gjort: skriva i jag-form, ta bort mig själv och mina frågor. Jag flyttade hennes metod till Osebol, berättar Marit Kapla.

Dokumentär poesi

I januari 2016 började hon ringa runt till alla i byn för att berätta om sitt projekt och boka in intervjuer. Hon åkte till Osebol minst en gång i månaden, satt vid köksbord och drack kaffe.

– Jag hade inga färdiga frågor, vi pratade och ofta började vi prata om huset som vi satt i. Vissa kände jag sedan innan, andra hade jag aldrig träffat förut, men de kändes som grannar som

jag aldrig träffat tidigare. Ibland har det nästan till och med känts som om jag har sett människor som är döda, som har kommit till liv igen i människors berättelser.

Marit Kapla, som är journalist, arbetar som en av två redaktörer på kulturtidskriften *Ord & bild*. I ett temanummer publicerade hon tre av intervjuerna från Osebol. När numret släpptes var det sedvanlig offentlig uppläsning och Marit läste sina texter, som ännu inte fått den formen de har i boken.

– Jag läste långsamt, som om det var poesi, för jag ville verkligen nå fram med de här berättelserna, som jag tyckte var så viktiga, berättar hon.

Ett tag senare fick hon ett brev av författaren Erik Andersson, som kanske mest är känd för att ha gjort nyöversättningen av prosan i J.R.R. Tolkiens trilogi *Ringarnas herre* och nyöversättningen av James Joyces roman *Ulysses*. Han hade tagit Marits text ur *Ord & bild* och gjort om den.

– I brevet skrev Erik: Det lät som poesi när du läste. Du kanske kan trycka texten så här? Och så hade han tagit texten som publicerats i tidningen och satt varje mening på en ny rad. När jag såg det tänkte jag: Självklart! Det var helt fantastiskt att han gjorde det. Fantastiskt!

Folkvandring och omvandling

Marit Kapla beskriver en landsbygd som präglas av stora förändringar och nedskärningar, en plats där

NAMN: Marit Kapla

ÅLDER: 49

BOR: i Göteborg

LÄSER: SENAST: Anna-Karin Palms biografi över Selma Lagerlöf, Thailandssvenskarna av Joakim Medin och Den rödaste rosen slår ut av Liv Strömquist.

GÖR PÅ FRITIDEN: Är med vänner och familj.

DETTA VISSTE VI INTE OM MARIT KAPLA: Jag är ganska bra på att sy gardiner. Som tur är behöver man inte sy nya gardiner så ofta.

Osebol vann Augustpriset för Årets svenska skönlitterära bok 2019. I oktober tilldelades Marit Kapla Publicistklubben pris Guldpennan.

människor, trots det, valt att bo kvar. En del har rötter i byn sedan flera hundra år, i rakt nedstigande led. När digerdöden gick uppskattar forskarna att så mycket som två tredjedelar av befolkningen försvann på sina ställen, berättar hon. Traumat är inte jämförbart med avfolkningen i Osebol, men flera av de boende har under sin livstid upplevt att två tredjedelar av byn flyttat ut och inte ersatts av nya invånare i samma omfattning. Marit Kapla är en av dem som valt att flytta.

– Det handlar om arbete, alla som bor där vet att man måste flytta. Jag flyttade när jag började på gymnasiet i Torsby och jag tyckte det var spännande och otroligt lyxigt att ha gångavstånd till bio, teater och kaféer. Det har sina fördelar att bo på större platser, säger hon.

Efter att ha gått på journalisthögskolan i Stockholm flyttade hon tillbaka till Värmland, först till Torsby där hon arbetade på Värmlands Folkblads lokalredaktion, för att sedan flytta till Karlstad och huvudredaktionen. Hon minns hur exotiskt hennes ursprung var för klasskamraterna på journalisthögskolan.

– Det blev tydligt för mig att många inte visste något om livet på landet och inte kunde man läsa om det någonstans heller, berättar Marit Kapla, och det faktum att det inte fanns några skildringar om landsbygden inifrån blev en anledning till att vilja skriva boken.

Väcker glömda tankar till liv

Boken har blivit väl mottagen och läsare har blivit berörda av boken *Osebol*, recensionerna är över lag väldigt bra, för att inte säga lyriska. Marit Kapla har vunnit Augustpriset och fått ta emot flera andra priser och stipendier, människor hör av sig, vissa till och med ringer henne. Hon tycker att det är svårt att avgöra vad som gör att människor känner sig drabbade av boken, men tror att det kanske har att göra med vår egen historia. Många svenskar har

en koppling till ett mindre samhälle, den här omflyttningen av människor från stad till land som gått så fort, berör nästan alla som lever i dag, säger hon.

– Det kan vara så att boken väcker saker till liv, som man trodde att man hade glömt om de här platserna. Sådant som man har en längtan till, men som man inte tänker på så ofta eftersom det är så mycket annat att tänka på hela tiden.

Marit Kapla ville också visa omvärlden att Osebol har kopplingar till hela världen, att ingen håla är fränkopplad sin samtid.

– Jag har velat berätta om allt som finns här och att det finns en massa kopplingar till övriga Sverige, Europa och utanför Europa. Och så är det ju på alla platser.

Liv och död

Mer än stad och land handlar boken om liv och död, men stad- och landperspektiven ligger där under hela tiden, säger hon. Egentligen beskrivs inte Osebol i boken, människorna berättar om sådant som är både sorgligt och roligt, någon förlorar en granne eller en partner eller ett syskon, det är livets gång. Rösterna och berättelserna handlar inte om nostalgi, tycker hon.

– Nostalgi blir det om man förlorar sig själv i den längtan, men människorna i Osebol lever här och nu. De är mer nyktert konstaterande. De noterar förändringarna och tidsandan och saknar det som var innan. Det är mer sorg och saknad än nostalgi. Jag tycker att det finns en oskriven regel att man inte får klaga, att man måste gilla moderniteten till varje pris, annars är man en bakåtsträvare. Jag tycker att det är synd om det ska förenklas på det sättet.

Den förändrade tidsandan har även nått Osebol. Marit Kapla vill inte försköna bilden av landsbygden, människor känner stress även där. Vad

– Det är som om det yttersta syftet med våra liv skulle vara att infinna sig på den platsen där det finns mest arbete. Det är det jag vänder mig emot och det verkar finnas en bristande förståelse för att människor inte funkar så, åtminstone inte alla.

hon till stor del vänder sig emot är att det verkar finnas en tanke om att det som är och sker på landsbygden inte har ett så stort värde. Att synen på människan är så rationell och styrande.

– Det är som om det yttersta syftet med våra liv skulle vara att infinna sig på den platsen där det finns mest arbete. Det är det jag vänder mig emot och det verkar finnas en bristande förståelse för att människor inte funkar så, åtminstone inte alla.

Scenföreställning

Arbetet med boken beskriver hon som otroligt lustfyllt, det var roligt och hon lärde sig hela tiden nya saker. Hon har till exempel tagit klivet upp på scenen. Under sommaren och i november månad var hon på turné med musikern och kompositören Martin Hederos, som har specialkomponerat musik till hennes texter. De är gamla vänner och lyckades med konststycket att hitta luckor i kalendern för ett gemensamt entimmes scenprogram.

– Jag älskar att läsa de här texterna, det är som om att jag får träffa människorna igen då. De uttrycker sig så bra, deras språk är så levande. Det är så roligt att läsa ur boken. ■

Gott & blandat

Du vet väl att du kan läsa noll27 på webben? På noll27.se finns senaste numret, alla tidigare nummer och fler artiklar. Här är några utvalda lästips.

DEN OSYNLIGE BIBLIOTEKARIEN

I det skånska samhället Bara finns sedan 2017 ett tydligt barnperspektiv på det meröppna biblioteket. Projektet Den

osynlige bibliotekarien har bland annat resulterat i en maskot och ett nytt färgbaserat klassifikationssystem.

Läs mer på noll27.se ➔

ARTOTEK

Ilon Wiklands Artotek på BUS-biblioteket, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus i Göteborg, har just öppnat. Sjutio unika inramade verk av bilderboks-konst för olika åldrar och med bilder som speglar olika känslor och stämningar.

– För barnet på sjukrummet är en bild på väggen en slags fortsatt närvaro av det vi upplevt tillsammans när vi läste boken, säger Gustaf Källvik, bibliotekarie på BUS- biblioteket.

Läs mer om artoteket på noll27.se ➔

Vad är ett bibliotek i dag?

På konferensen Delaktighetens dilemma – vad är ett bibliotek i dag? pratades det bland annat om vilken betydelse biblioteken har i dagens samhälle. Med utgångspunkt i forskning och teori, eller egna erfarenheter, belyste de medverkande frågan i ljuset av de kulturpolitiska ambitionerna att öka delaktigheten.

Läs om dagen på noll27.se ➔

SOMMARBOKEN är ett läsfrämjande biblioteksprojekt som vill uppmuntra lustfylld sommarlovs-läsning! Sommarboken riktar sig till barn 8-12 år. Varje år har olika teman och lyfter olika metoder. Temat syns i materialet och kopplat till temat tas litteraturlistor med tips kring relaterade ämnen fram. År 2020 är temat Genom portalen och metoden är skrivande.

Vill ditt bibliotek använda sig av konceptet? Sista dagen att beställa material är den 15 mars 2020.

Beställ på: kulturivast.se/sommarboken2020 ➔

Levande bibliotek

Västra Götalandsregionen har under hösten startat ett levande bibliotek för att utveckla och förbättra hälso- och sjukvården. Läs om projektet på noll27.se ➔

noll27

Vill du ha noll27?

Du kan få noll27 hem i brevlådan eller till din arbetsplats. Beställ en kostnadsfri prenumeration på prenumeration@noll27.se

Nästa nummer

Nästa nummer av noll27 har temat **Äldre och bibliotek**, och kommer ut den 23 mars 2020.

Umeåpoeten Andra Anna är regerande svensk mästare i poetryslam. Här skriver hon om lillebrorskomplex och om sin relation till stadsbiblioteket på kulturhuset Väven i Umeå.

Om jag hade ett bibliotek

Om jag hade ett bibliotek skulle det vara ett ställe där det luktade bok, fanns gott om soffor och där man kunde äta en medhavd macka utan att känna sig sunkig. För mig är biblioteket en av de få ställen inne i stan där jag kan vara helt förutsättningslöst. Umeås sommar är kort men härlig, och resten av året är det att vara inomhus som gäller. På biblioteket är det ingen som ifrågasätter hur länge man har varit där utan att beställa något.

Det är med ett romantiskt skimmer som jag tänker på de bibliotek som finns ute i till exempel Vindeln, Dorothea och Ånäset. Hur bibliotekarierna säkert står där klädda i linnekläder, som sista utposten i vildmarken och delar ut diktsamlingar. Där någonstans kommer jag på mig själv med hur stor min distans till inlandet är. Jag vet inte om vårdcentralerna kommer att läggas ner i Vindeln, hur det går med byskolorna och det är tveksamt om Vindeln ens räknas som glesbygd. Jag har ingen koll helt enkelt, min begreppsvärld sträcker sig inte riktigt utanför de områden i Umeå dit jag kan cykla på en kvart.

Umeå kallas ibland för "lill-Stockholm", jag tror vi förtjänar det. Det var med ett ängsligt lillebrorskomplex som vårt stadsbibliotek flyttades och fick flytta in i det nya kulturhuset Väven. Likt en blank strandad Finlandsfärra

ligger den vid älven och är en kontrast mot de vackra gamla stenbyggnaderna som ligger bredvid. Spaningen om att vårt kulturhus tillika stadsbibliotek ser lite dyrt och vulgärt ut är jag dock inte ensam om i det vänstersura fäste som är Umeå.

Väven som år 2014 fick Kasper Salin-priset för "hög arkitektonisk kvalitet" är en stor byggnad som ritades av en arkitekt som inte tänkte på att huset behövde vara lätt att orientera sig i. Mellan väggar som inte står i rätta vinklar gentemot varandra blir jag ofta lite förvirrad över vart saker ligger någonstans. Väven har högt i tak och fina trägolv, men det luktar inte bok och det är gränsfall om en medhavd macka är okej. Vävens glasfasad i vitt och svart ska påminna om en björk och föra tankarna till naturen. Umeå vill vara både norrlands-credd och vildmark. Men också det sista städade stället i norra Sverige, där man kan köpa en väldigt avancerad veganburgare och sedan titta på videokonst.

Jag vill också ha norrlands-credd, samtidigt är jag väldigt noga med att poängtera för sörlänningar att Umeå inte är "på landet". Vi har minsann ett universitetssjukhus, 30 000 studenter och ett väldigt fint konstmuseum. Sådeså! Ändå är det något i mig som myser när jag kan förvirra folk söderifrån med dialektala ord.

FOTO: ADA HULTBERG

Det är med det i ryggen jag koketterar över hur viktigt det är att de som bor på landet utan kulturutbud i alla fall har ett bibliotek. Detta "landet", landsbygd med stort L, som jag är så noga med att Umeå inte tillhör. Samtidigt som jag hävdar att jag har anknytning till landsbygd med stort L för att jag vet vad "nalta" betyder och nästan kan baka tunnbröd.

Så lill-Stockholm, mitt älskade ängsliga Umeå. Vi behöver nog bibliotek lika mycket som Ånäset gör. Vi behöver också bibliotekarierna i linnekläder som delar ut diktsamlingar. För även om vi är många här så är det få ställen där man bara få vara. Även om det finns många caféer här, finns det få ställen där det är okej att ha med en termos med te. Vi som tycker att Umeå har för många gallerior behöver kunna sura över det inomhus, utan att behöva gå in i en galleria.

På Väven, även om det är för blankt för att passa Umeås självbild, kan man nog om man är lite kavat ta med en macka och fundera över om det inte borde finnas fler offentliga platser som är öppna för alla.

Och om man går ner i källaren i magasinet och tar ett djupt andetag så luktar det faktiskt på vissa ställen lite bok.

Andra Anna

PORTO
BETALT

AVSÄNDARE:
Kultur i Väst
405 44 Göteborg

